

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară
iese de două ori pe lună,
redactor, *Ioan Nădejde*.

No. 8 an. III.

Iași 1882.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

VÎNĂTOAREA.

Ieră toamna, cam pe la jumătatea lui Septemvrie, tocmai pe cînd sitarii (becați de pădure), simțind că se apropie înghețul, ce în partea muntelui dă mult mai de vreme, părăsesc piscurile înalte și stîncoase ale plaiurilor și se scoboară la poalele munților, împrăștiindu-se prin tufărișurile de pe întinsele șesuri ale Moldovei. Într'o joi, zi de tîrg, în Fălticeni, capitala județului Sucevei, întilnindu-mă ca din întimplare cu vecinii miei Costachi Șoldănescu, Iancu Ciumălescu și Tachi Bogdănescu, toți arendași de moșii și ahotnici de pușcășie, ne așezarăm la lafuri pe ghizdelele unei fîntîni părăsite din pieța Iarmarocului.

Din una în alta, din vorbă în vorbă, prinserăm a vorbi și despre vînat. Atunci Bogdănescu se sculă răpede vestindu-ne că, după spusa pușcașilor din Bogdănești, chiar în noaptea trecută a tăbărit de la munte un duium de sitari și că s'aū așezat prin hucașurile de pe Boroaea. Ieră de chibzuit, cum să întoarcem, cum să dregem, ca să facem o primire cum se cuvine oaspeților noștri.—După mai multe planuri urzite și aruncate, ne hotărîrăm, ca într'o zi de serbătoare, cînd nu-ī alta de lucru și a-

nume de ziua Crucei, să ne adunăm cu toții la moșia Găulești de pe malul Moldovei, adică la mine, unde fie-care aducînd cu sine cîte doi pușcași și cîte cinci hăitași, să putem face o goană de sîtari, în toată regula. Și în adevăr, cu două-zeci de hăitași și cu nouă pușcași puteam da o bătaie de sîtari să se ducă buhul.

Dar peste toată așteptarea mea, tocmai în ziua hotărîtă, mă trezesc cu trei feciori boierești în ogradă, fie-care cu cîte un răvaș de la stăpîn: Constantin Șoldănescu spunea că tocmai se hotărîse să facă clacă de desfăcat păpușoi și că nu putea lipsi de a casă. Iancu Cîmălescu își cerea iertăciune prin răvaș și mă ruga să nu am nici un parapon asupra lui, că tocmai de ziua crucei s'au ridicat stînele, s'au împrăștiat oile și oierii s'au adunat la curte ca să facă răfuiala brînzei cu stăpînul moșiei. Iear Tachi Bogdănescu, mai necîoplit și mai habotnic de cît ceialaltî spunea curat: că iel nu se poate hotărî să verse sînge în ziua crucei: deși de cîte ori mi s'a fost prilejit să mă duc cu dînsul la vînat, nici o dată nu l'am văzut să fi vărsat sînge de sîtariu.

Nu sfîrșisem bine de cetit scrisorile, cînd de o dată văd pe moșul mîeu, Răducanul, care fiind bolnav în pat ascultă cum ceteam, ridicîndu-se într'un cot și zicîndu-mî:

„Iean ascultă, măi nepoate? Da ce crezi tu că toate muștele fac miere? Da, ce socoți că tot cel ce poartă o pușcă în spate îi vîntoriu? D'apoi nu-ți aduci a minte de hăitașurile ce-am făcut împreună anii trecuți: la Tudura, la Sireșel, la Besarabia și în alte locuri? De cu sară în ajunul hăitașurilor, cine îndrugă la povești vîntorești mai hazlii și mai gogonate de cît prietenii tăi? Se laudau într'atîta, că credeaî că aș să pustiească codrii de fieare selbatece și aș să stărpească tot vînatul! Iei și-a doua-zi, cînd ieră treaba pe împușcatele, după ce se sfîrșea o bătaie și ne adunam cu toții, hăitași și pușcași, într'o poiană, pregătindu-ne de prînz, cînd fie-care vîntoriu trebuie să dea samă de împușcăturile lui?... Numai ce auzeaî pe pușcașii cei mai de frunte istorisînd, cum au văzut o

vulpe ieșită din hăițaș, fugind cu părul pîrlit pe spinare de furtueala puștei lui cuconul Iancu Ciomălescu; — cum lupul în care a tras cuconul Costachi Șoldănescu, hăram nărăvit, a fost luat haliciurile în gură și fugea de pîrleaș vreascurile prin pădure; cum un iepure din fuga mare trecînd printre picioarele lui cuconu Tachi Bogdănescu l'a doborît la pămînt. Hei! fătul meu, adăugi moșul Răducanu, care trecea de cel mai ghibaciū pușcaș din ținutul Sucevei, pe vremile lui, să mă crezi pe mine, megieșii tăi nu-s vînători, ci buhnaci buni de pus să împuște la nunți și la bobotează. N'au ahota și ahota nu se capătă, ci se moștenește din tată în fiu și așa, pe rudă pe semînță, trece din neam în neam. Ieu am cunoscut bine pe părinții lor, ierau tot așa de făloși și de buhnaci ca și dînșii, Te sfătuesc să nu prăpădești vremea zădarnic, să nu pierzi o zi așa de frumoasă, ci să-ți ieși cîinii și să te duci singur la vînat.“

Ieu care îmi curățisem pușca, îmi făcusem fișicuri și mă regulasem de cu sara bine la torbă, nu așteptai mai mult îndemn, ci luîndu-mi prepelicărița, pe Diana, o și pornii pe jos, apostolește. Ajungînd pe tapșanul de la Boroaea, cum intrai în tufărișul de pe Ulea, Diana și începui a da din coadă, a se lăsa din șele și a se legăna ca o cochetă, semn că dăduse de urma sîtarilor. — Nu trecui mult și auzii pîl-pîl-pîl, trasei răpede și sîtariul, filfiind din aripă căzui mort pe pălăria unui țeran, ce trecea cu căruța cu un cal pe drumul de la Fălticeni la țirgul Neamțului. — „Noroc bun, îmi zise iel și într'un ceas bun!“ — Și în adevăr făcusem bun pocinoc, căci în ziua aceea, ca ne alte dăți, îmi umplui torba țifoe de vînat. — După ce împlăi două ceasuri neîncetat, fără să mai pot stîrni de cit un singur sîtariu, am crezut de o cam dată că cei doi sîtari, ce întîlnisem, nu ierau de cit conaccii diușului, cum zic vînătorii. Dar mă înșelasem, căci de ce înnaintam mai mult înspre poalele muntelui Halăuca, de ce dam de mai mulți sîtari, așa că sub sara nu mai puteam dovedi cu încărcatul puștei și țeviile

se înferbîntaseră de te frigeau. — Ademenit de mulțimea vînatului, nu băgăi de samă că mă îndepărtasem prea tare de casă, și, spre marea mea nenorocire, după apusul soarelui se stîrnî o furtună și ceriul se întunecă de nu-ți vedeai mîna. Îmblăi horhăind prin coclauri, trecînd peste dîmburi și găvane, peste rîpi și ponoare, mai mult în bobote, bojbăind, ne știind în cotrò mergeam. Într'un tîrziu, după ce resări luna și nourii se mai împrăstieară, urcîndă-mă pe un colnic și uitîndu-mă în toate părțile, mă incredințai că rătăcisem și că nu mai știam unde ieran. Obosit de drum și împovărat de greutatea torbei plină de vînat, mă așezai pe culmea colnicului ca să mă odihnesc puțin.

Cum stam așa scirbit și pe gînduri, chitînd ce iera de făcut, auzii un lătrat de cîne, întorcîndu-mă răpede, zării prin desimea tufărișului o zare de foc. — Hotărît a mă îndreptă cătră lumina ce zăream, începuî acum a pași mai răpede prin buceag, dar păriitul vreascurilor sub picioarele mele, deșteptînd pesemne mai tare cîinii, mă trezii de o dată cu patru dulăi de stîna, tărcați, hămăind groznic și răpezindu-se la mine cu părul zbîrlit și cu gura căscată să mă sfișie. Norocul meu că tocmai atunci săriră de lîngă foc trei băieți, cariî veniră de mă scoaseră de la cîni. Pe de altă parte cîinii dînd de Diana începură a face cunoștință gudurîndu-se și mirosîndu-o pe la bot. Ieu mergeam înnaînte și băieții după mine.

După cum m'am lămurit mai în urmă, țeranii din Bogdănești și Boroaea aveau tocmiți ciți-va băieți ca să le păzească băbanelle. La noi în partea muntelui iese obiceiū că toamna după ce se ridică stînele se deosebesc de mieorî și de cîrlane oile cele bătrîne cărora le zic băbane, pentru a le face canară.

Pe aceste băbane le pășunează mai cu îngrijire, purtîndu-le zi și noapte prin otăvile cele mănोase de prin poieni, pentru a se putea îngrășa mai răpede, ca să le taie. Băieții după ce dăduseră băbanelle în tîrla (care obișnuit se face numai vremelnic cu pari de răchită și cu

găteje de mesteacăn) din marginea buceagului, făcură foc într'o poieniță și se așezară în prejur la lafuri.

După ce spusei băieților că împlind la vînat prin pădure m'am rătăcit, mă așezăi pe o buturugă lîngă dînșii. Mă întrebă de unde ieram și după ce le spusei, se traseră la o parte. Dacă văzui ieu așa mă dădui și ieu ca la vr'o șese pași departe de foc, în marginea tufărișului, mă tologii pe un șuvaraiu moale și răzămat într'un cot mă uitam cu plăcere, cum ardea focul, cum filflea pălălaea și cum fumul albicios se rîdică ca un nour spre bolta senină a cerului.

Băieții ierau strînși roată în prejurul focului, întovărășiți de patru cîni tărcați, cari avuseră așa de mare ahotă să mă sfășie. Acești zdraveni dulai, acești amarnici păzitori de oi nu puteau să se deprindă cu mine, deși ședeau pe lîngă foc, întinși, dar din cînd în cînd tot mirieau arătîndu-și colții, lătrau și apoi urlau, de ciuda poate că nu avuseră noroc să mă spircue.

Băieții ierau patru la număr și anume: Ion, Constantin, Petrea și Toader. După vorba dintre dînșii le aflăi numele. De sub tăfărișul unde ieram culcat, mă uitam la băieți, cari toți ierau, de a putere fi, niște copii, în vrîstă ca de la zece pînă la patru spre-zece ani, cel mai mai mare dintre dînșii Ion, putea să fie abie de cincispre-zece ani. Să întimplase să fie zi de sec, ieră ziua Crucei.— Un ceau stă așezat pe niște pirostee la foc — într'insul fierbeau barabule. Petrea păzea ceauul, stînd în genunchi cu minecele suflecate și cu un melesteu mestecă mereu barabulele ce forfoteau la foc. Constantin tologit, stînd într'o rilă, privea cum se rîdică palalaea și fumul în sus. Ion cocea un păpușoiu și Toader stînd cinchit lîngă o buturugă își dregea opincele. Ieu mă făceam că dorm. Încet încet băieții crezîndu-mă adormit priuseră a se așeză ieară-și pe lafuri.

Mai întăiî începură a vorbi despre trebile ce aveau de făcut a doua zi, apoi despre cîrlani, berbeci și oi. Ion

înse înturnîndu-se răpede cătră Petrea și luînd pesemne șirul vorbeii rupte la sosirea mea, îi zise :

— Spuneaî că ai văzut Stahiea.

— Da . . și chitești că numai iew, mai iewau cinci băieți, între dinșii și Constantin.

— Și unde a nume, mă rog? întrebă Ion.

— Chiar în ograda curței și iewaca cum. Într'o sară, iewă toamna și se făcuse clacă la Bogdănești de desfăcat popușoi. Sara iewa frumoasă, luna lumină de ai fi putut numără parale mărunțele pe jos;— veniseră și bărbați, dar mai mult femei și mai cu samă babe și băeți. Desfăcam în ograda de la coșere, aproape de curte. Claca nu ținu mult că iewau de desfăcat numai popușoi de pe părțile acelor ce fugiseră de la lucru. După ce se împrăștieară toți, remaserăm numai noi băieții ca să ne jucăm în ograda la lână. Într'un tîrziu, după miezul nopței, pe cînd toți dormeau și nu se vedea țipenie de om, numai ce auzim un hodorog groznic în ograda curței. Noi bol-dirăm ochii și ce să vedem?! Pilugul din piua de făcut păsat jucă și hodorogea fără să-l poarte nimene! Nu trecu mult după aceasta și ușile beciului de supt casele boierești, de unde iewau încuiete cu lăcata, de o dată zbranca se deschiseră în lături și din lăuntru iewi o mătăhală de femeie naltă și sdravănă împrejurată la trup cu peștiman vînat și la cap îmbrobodită cu ștergariu. Noi de frică ne lipirăm unul de altul, ne strinserăm grămadă, nici nu cricneam din gură, ci taceam molcom, ca piticul în baltă. Mătăhala după ce se roti, de cîte-va orî prin ograda, se sui în cerdac, unde cucoana Ileana, bătrîna, obișnuit în toată sara pune pe prichiciul fere-trei cîte un stacan de vin și cîte un hartam de pine. Stahiea, după ce ospătă bine, se dădu din virful cerdacului peste cap de trei orî și se făcu nevăzută.

După cîte-va minute de tăcere, Ion zise:

— Da barabulele să nu fie fierte oare?

Petrea cercă o barabulă cu degetele și zise că încă nu, apoi întorcîndu-se răpede spre iew adăugi: „Cum s'a

azvîrlit din apă! ați auzit? De sigur trebuie să fie vre-o știucă“; apoi privind în sus: „Ieaca cum cade o stea cu coadă! s'a mai dus un om de pe lume“.

Băieți, zise Constantin, ascultați, ascultați, vreau să vă spun ce-am auzit zilele trecute din gura chîr a bunicăi mele.

—Tare bine, ascultăm, zise Ion.

—Cunoașteți, cred, pe Chirilă gîngavul, care tot îmblă prin sat cu două bețe, de sparie copii de pe la case.

—Da.. da. ieî... și?

—Știți de ce ie tot scîrbit, parcă-î tot ninge și plouă și nu vorbește cu nimene? Ieaca pentru ce. S'a fost dus, după cum spune bunica la alune în pădure; luîndu-se din tufariu în tufariu și zăbovindu-se cu culesul alunelor, s'a întîrziat și s'a rătăcit prin pădure,—iel tot mergea, dar mai mult în bobote, Dumnezeu știe în cotro, din cînd în cînd se oprea, sta pe gînduri, privea și ieară-și pornea, dar de geaba că nu putea să dea peste cărarea pe care venise și acum ieră și întunerec, se făcuse noapte. Se aciua deci sub un copac: „Ieî, ce-î de făcut, chitea iel în mintea lui, voiă așteptă aice până se va face ziua“. Se ghemui deci cum putu și adormi. Dormea dus, cînd auzi că-l strigă cine-va: „Chirilă! Chirilă!“; își freacă ochii, se uită... dar nu vede nemică..se culcă, iear îl strigă, atunci iel se ridică într'o rilă și uitîndu-se mai cu băgare de samă, văzù nu departe de dînsul pe mama pădurei, care se legănă pe picioare și se hlizea. Vedea iea că Chirilă ieră mai mult mort de frică, dar rîdea și-î făcea cu mîna să vie la dînsa. Chirilă atunci se sculă și cit pe ce să se apropie de *mama pădurei*, dar resgîndindu-se, se încercă să-și vîre mîna în sin, să-și scoată crucea ce purtă pe piept, dar, Dumnezeule, ce minune! băieți, iel singur a spus că mîna-î ieră grea ca o piatră de moară și degetele-î țapene ca și cum ar fi fost înghețate, nu se desdoeau; dar în sfișit cu vai nevoie, scoase crucea din sin și o puse de asupra pe cămeșă, drept la mijlocul pieptului. Mama pădurei acum nu mai ridea, ci începù a plînge de udă

pămîntul cu lacrimi și din cînd în cînd se ștergea cu părul ce-l purtă despletit pe spate. Chirilă își mai veni în fire puțin, se uită drept la dînsa și-i zise: „Iei, mama pădurei, știi vorbi, țiean spune de ce rîdeași și acuma plîngi?“. Mama pădurei îi răspuse. „Nu trebuia, sărmane, să scoți crucea din sin, ai fi dus'o cu mine într'un chef și într'o veselie până la sfîrșitul lumei, dar acuma plîng și voi plînge neconținut, dar și tu zi bună nu vei mai vedea cît vei trăi“. Așa vorbi și se făcù nevăzută. După ce se zări de ziuă, Chirilă nemerì cărarușa și se întoarse a casă. Dar din acea noapte, neconținut lincezește și parcă i-i lehamite de viață. Povestea am auzit'o de la bunica, care o spunea celor din casă și țieu de pe cuptoriu, de unde ascultam, n'am pierdut nici o vorbă.

—Cîndat lucru! Ce să fi avînd Chirilă de lincezește așa de tare? Poate că mama pădurei, a pus mîna pe dînsul, s'a șters de dînsul... Constantine ce zici tu? Ieu cred că mătahalei îi plăcea Chirilă, de-l strigă și-i făcea semn cu mîna să vie la dînsa.

—D'apoi mai încape vorbă!... vroea să-l gâbjească în palmă, să-l înhățe în brațe, să-l gidele, să se hîrjonească cu dînsul. Așa, se zice că fac toate arătările acestea.

—Poate că și aice să fie vre-o mamă pădurei, zise Ion.

—Ba, nu, — răspuse Constantin, — aice îi mai de o parte, în loc curat, deșchis și coperit nu mai cu huzeag. Mama pădurei sălășluește în mijlocul codrilor, unde-i pădure întemeetă.

După cite-va minunte de tăcere, Petrea strigă: „Hai, băieți! voi vă luați cu poveștile și barabulele is trecute cu fiertul, acuma se făcăluesc.. Atunci de o-dată se va-zură de a supra ceaunului patru capete de băieți, cari prinseră „înfulecà pe întrecutele, care de care molfăea mai groznic, până ce ceaunul se goli de barabule fierbinți. Se făcù tăcere, apoi Toderică cel mai mic dintre băieți zise: Să vă spun și țieu, ce am auzit de la mătușa Nastasia. Zice că într'o noapte moșul Trohin Rogojinariul mergînd la heleșteul cel mare de pe Dumbrăvița ca să taie

papură pentru rogojină, tocmai cînd trecea pe izețura veche dintre gîrle de deasupra Bărăștilor. zări pe răposatul boieriiu Ion Bandrurcă rătăcind pe cîmp. Zice că iera îmbrăcat cu straiiele lui cele de mire: cu antereu de cutnie havaie, pe deasupra saltamarcă de cacom, cu ceacșiri roși în picioare, încălțat cu mestii galbeni și cu fes roș cusut cu fir galbăn în cap. Mergea scîrbit cu capul plecat, pare că ar fi căutat ce-va. Trohin se apropie de strigoii și-i zice: Cucoane Ioane, da ce cauți, pare că ai prăpădit ce-va?

— Cum, a cutezat Trohin să grăească cu strigoii? zise Ion mîerîndu-se.

— D'apoi da—da ce chitești?

— Atunci aferim, brava lui! da știți că-i deliu bătrîn, moșul Trohin. Iei, și ce a respuns strigoii?

— Caut iera lui Tatin, care deschide toate incui-torile, respuse mortul, răgușit.

— Da bine ce-ai să faci cu iera tatinului acuma cînd iești mort, cucoane Ioane?

— Pămîntul mă apasă, mă innădușă în secrii, trebuie să ies Trohine“.

— Văzut'ai, mă rog. moșnegăria, zise Ion. Un mort și vrea și iel să se răsuffe! Pisemne i se pare că n'a trăit de-ajuns.

— Ciudat, zise Constantin, ieu credeam că strigoii ies numai de moși.

Da de unde! auzi vorbă! zise Petrea, da strigoii îmblă și înspre sfîntul Andreii, cînd se ung ușele și ferestile cu usturoii ca să nu între în case; ba chiar și în toate nopțile, dacă-i trece pe lîngă un ținterim, vei auzi cum joacă drăgaica și dupăiesc printre morminte. N'atî auzit ce-a pătit Ichim Jitariul de pe Bărăști? Zice că a pus remășag cu dascălul Vasile de acolò, că în puterea nopței va trece prin ținterim și va bate un piron în pragul ușei de la pridvorul beserecei — Ichim nu iera om fricos, se tinu de cuvînt, merse și bătù pironul, dar cînd dădù să se scoale, pace! Un strigoii, zice că-l înșfăcase de după gît, de nu putea

nică vișcă și remase înținat acolo; — apoi de frică înțepenii cu totul și a doua zi îl găsiră mort la ușa beserecei.

— Da de baba Axiniea ce mai ziceți., urmă Petrea, cel mai hazliu și mai guriș dintre toți. Se zice prin sat că-i vrăjitoare de închieagă apa, zice că face și de dragoste fetelor și flăcăilor, aduce pe ibovnic călare pe prăjină de alun și cite și mai cite.

Fiind că-i vorba de vrăji să vă spun și iew o poveste, zise Ion.

Din bătrini se spune că besereca cea mare din Bogdănești, în trei rinduri a fost ridicată și în trei rinduri s'a risipit. N'apucau bine să o isprăvească și când la sfințit, bolta și clopotnița ca din năprasnă se risipeau și cădeau. Jucau drăculii la mijloc și până ce n'au bătut pe toate babele vrăjitoare din sat la respintenii n'a fost chip.

— Da Nechita, de ce-a nebunit știți, întrebă Petrea.

— De ce, răspuse unul, n'a păzit serbătorile, iea a lucrat în ziua de Rusali și l'au luat lelele, de a remas zerghit.

— Da de Nechifor șchiopul știți cred că a mincat de frupt într'o vinere din postul sîntă-Măriei și apoi a doua zi, nu mai departe, s'a suit într'un copac după poame și l'au dat jos și s'a stîlcit sărmanul de a remas beteag de-un picior.

— Măi băieți să vă feriți de curțile cele mari ale Domniței, de pe Onicenii, că nu-s curate. Cum se însearează, buhnele, lilieci, cucoveicele se strîng și încep a face zgomot de-ți iea auzul. Vîntul vijie prin hornuri, copacii trosnesc și se scutură. Zice că Scaraoschi își adună acolo la sfat pe toți aghiuzii lui. Și nu vă spun povești așa de pe dealuri, întrebați de oameni cu barbele albe, de gospodari nu de mafleri și palavragii ca al de Mafteiă Rusul și Timofti Blihan din Fundoaea.

Se făcu tăcere, dar gurișul de Petrea :

— Zice că să nu crezi poveștile din bătrăni, d'apoi ce să faci dacă vezi cu ochii. Ieaca Pinteliă bărdașul ce-a

pătit. Se întorcea de la Fălticeni cu căruța cu un cal într'o zi de Joi, cum ieși pe rohatcă întâlni un popă, Pintelii, fiind cam urluit la cap, nu băgă de samă și nu azvîrli paie după dînsul; mai în colo poftim și un iepure trece de-a curmezișul drumului pe dinaintea trăsorei. Numai ce ajunse bărdașul a casă și-î crăpă calul, iar iel se îmbolnăvi de nu se sculă trei săptămîni din pat.

Intr'un tîrziu, trecuse miezul nopței, începură băieții a se pregăti de culcare, făcîndu-și fie-care culcuș aproape de foc. Credeam c'au adormit cu toții, nu mai ce auzii pe Constantin zicînd: „Oare ce ieste?” Petrea ascultă și respunde: „Is fluerari de cei mari, îi cunosc de pe fluerat?”

— Și oare unde se duc ieii acuma?

— La vărat în țeri unde nu-î iearnă nici o dată.

— Se poate să fie asemenea țeri?

— Cum nu. . . . țerile calde, departe dincolo de Tarigrad. Constantin suspină apoi după o clipă i se închiseră ochii și adormi.

Se făcù tăcere adîncă, cum ieste de obicei după miezul nopței, din jur în prejur se auzea numai blioșcăitul știucelor dintr'un heleșteu învecinat, freanătul ușor al frunzelor și pîlpiitul scînteilor ce se rîdicau în vîrtej spre ceri.

Văzînd că toți dorm, mă cuibării și ieu și adormii; în zori de ziuă trezindu-mă, mă sculăi și mă apropiiei de băieți, ieii dorueau duși, tologiți pe lângă vatra focului din care nu remăsese de cît cenușa. Petrea înse treaz. se ridică într'o rîlă și apoi se sculă; după arătările lui nemerii drumul spre casă și pornii cu pași grabnici. *)

1883 *Februarie 20 Folticeni.*

D. Morțun.

*) Bucata ieste imitată și localizată, ca model a slujit „Cîmpiea“ din „Povestirile unui vînătorii rus“ ale lui Turgheneff. Noi am publicat o traducere a bucățelei numită: „Intîlnirea“.

Femeiea Isteață.

Anecdotă populară.

Pe o femeie multă vreme o purtase lumea'n gură
C'ar fi știți cam hututuie, far de cumpăt și măsură
Cam prostănă 'n scurtă vorbă, înse faptul în sfârșit
O scăpă de-așa năpaste, că-i isteață a dovedit

Într'o zi venindu-i vaca din cireadă cam sub sară
Merse'ntins la iewa la prispă cum ședea pe prispă afară
Și'ncepû sârmana vită ca de cea ce-o cunoștea
Să s'apropie cu botul rumegînd suffind spre iewa.
„—Ho, bâlaie, nea dubală, ce te'ntinzi așa la mine
„Și tot clefăi?“ zice atunce și prin minte cum îi vine,
Iewa toporul și de-odată vaca'n cap cu iel lovește
Și-o ucide și-apoi zice: „Ieată asta-ți trebuiește
„Dacă-ți pui în cîrd cu mine!.. Ți-a venit să mă mîincî?...
„Te-oîu mîncă ieu, las mai bine și din piele oiû face-opîncî...
Cînd veni bărbatul sara se'ncrucî, dar ce să-i facă?...
Zise iel ce zise omul și sfîrșind cătă să tacă,
N'avea doară s'o omoare, căci ie lucru hotărît;
Te trîntesc sermane'o ocaă, zic c'un om ai omorît.
S'apuică de jupi vaca, strînse carnea și plecînd
Demineăța 'n treabă-și zise: „Știi femeie 'mi vine'n gînd
„Că de-acum măcar un praznic să cătăm să'ntruchipăm,
„Cum avem atîta carne și pe morți să-i comîndăm;
„Cătă-ți dară niște oale cîte crezi că-ți trebuiește
„Și curechiû să faci cu carne—carnea-i bună socotesc.—
„Și mai vezi și tu... făină iewește, pune și frămîntă
„Și 'ngrijește cum se cade pentru o prăznuire sfîntă“
„—Lasă“, zise, iewa, și'ndată cum bărbatul i s'a dus
Suffecatu-s'a femeiea și morțiș pe trebi s'a pus

Bucătit'a carnea toată și'n grădină și-o cără
Și pe toată căpătina de curechiû tot înșiră.
Carne, carne și iear carne până carnea s'a sfîrșit
Și-a făcut curechiû cu carne cum bărbatul a dorit.
Dar în urmă cîte unul cîni mai mulți s'au adunat
Ca poftiți în curechiște și s'au pus pe ospăt,
Ca la praznic, și mîncat'au până carnea s'a sfîrșit.
Cînd să zică bodaproste, înse iewa i-a zăpsit
Și s'a pus la pîndă hoța și pe unul l'a gâbjit,

Și 'ntr'un beciu cu mare cîudă c'un curmeiū de gît legat
Ca să-l bată mai pe urmă mers'a și l'a aruncat,
Și de-un cep legînd curmeiul la un vas la priponit.
Alte trebî cu chip să facă l'a lăsat și s'a pornit.

Auzind strigînd la oale un olariū c'un car prin sat
L'a chemat și cîte oale a avut l'e-a cumpărat
Dat'a merțe de grăunțe cît olariul i-a cerut
Și-a luat atîtea oale că toți pariū i-a umplut.

Cînd în beciū cătă pe cîne ca să-l iea la răfuit,
Cepul scos găsi și vinul curs din vas acum sfinșit.
Ingrijită — atunci femeiea — nu cum-va prin beciū să fie
De umblat cu greu de-acuma, să se facă glodărie,
Nu prea muît gîndi și 'ndată se repede tot o fugă
Ca din beciū să poată face umezala ca s'o sugă
Niște saci ce-avea prin tindă cu făină, măcinată
Chiar din grîul lor carat'a și-a turnat făina toată
De-a făcut o plămădeală precum nici s'a mai aflat,
Căci iea însă-și așezînd'o făr de veste s'a 'nglodat.

Cînd bărbatul vine, vede prin gard pariū plini de oale,
Ușa 'nchisă, nime a casă, la hogeag de fum nici boare.
„Ce să fie, se gîndește, cînd vra praznic iea să facă
„Vra să lese să se strice carnea toată dintr'o vacă?“
Cătă omul pe femeie, prin ogradă strigă, cată
Până cînd a nimerit'o stînd în beciū colo 'nglodată.
Și-apoi cînd începe a-î spune ce isprăvi a săvîrșit
S'a făcut ca ceara omul și a ramas încrement,
Căci de toate ca de toate înse cînd a întreat
Cum de are atîtea oale, ce cu oale i-a plouat,
Și-î respuse că olariul cum se vînd i-le-a vîndut
Că pe toate ca drept plată cu grăunțe le-a umplut
O 'ntrebă și iel de 'ndată—în cotro olariu-î dus
„— D'apoi dă, femeiea zise, ieū socot în colo'n sus.
„— Haide atunce zise omul, de-ași putea să-l întilnesc
„Că de hîrburi n'am nevoie, păpușoi îmi trebuesc.

Pleacă decî și iea și omul cum a zis pe drum în sus
Și-au tot mers de car să deie și s'au dus ieī cît s'au dus
Până cînd de-odată drumul în vr'o două apucă
De ierau siliți acuma pe amîndouă să se ducă.
Se despart, apucă omul într'o parte, 'n alta iea
Și mergeau; dar cînd bărbatul liniștit acum mergea,

Incepù să-l strige: „Bade, vino'ncoace iute, vină.“
Omul merge cum aude nici se pune de pricină
Socotind că iea olariul pe-acolo-l va fi zărit
Pe cînd lucru mult măi mare ne-așteptat s'a nemerit.

Cum pe drum mergea femeiea, tocma'n drumu-și a găsit
Niște spini clădiți căpiță cari cred c'au fost șezut
Unde-va la niște vite în ocol de s'aū umplut
De... gunoiu de prin ocoale de la vaci cum ie știut.
Cum văzù femeiea spinii cunoscut'a de ce-s plini,
Dar credea că vaca fost'a acolo cînd-va pe spinii.
— Ce-î femeie, zice omul. Unde-î? Unde l'ai văzut?...
— Ba să-mi spui: acolo vaca spinii sus cum i-a umplut?
— Mergi a casă, zise omul, și o 'nteri; iar iea se duse
Dar și-acolo iear la oale să le'nșire 'u pari se puse.

Inșirînd din nou la oale ieată cum se potrive
Că la două ulcelușe loc de feliu nu le găsi
Și 'nciudată-atunce zise: „Voi dihăniî, haramine
„Burduhoase și 'ndrăcite, ce vă puneți voi cu mine?
„Dacă-s micî acestelalte, locuri voi nu le lăsați?
„Iean mai stați, v'arăt ieu, lasă, voi cu mine vă jucați?...
Hit un par și hai la oale și s'așază pe stricat
Și le strică toate, 'n urmă haide'n pari a așezat
Cele două ulcelușe. Iear bărbatul cînd veni,
Îl apucă de la poartă și se pune-a-î povesti:
„— Vezi acuma cele două ulcelușe mititele
„Șed în pari; dar celelalte vreau să șadă numai iele,...
„D'apoi lasă, n'ai nevoie, chiar în pari și ieū le-am pus....
„Șed pe jos, le vezi?... is hîrburi. Cele micî în pari șed sus“..

T. D. Speranță.

GĂTEALA.

(Urmare).

Eschimoșii se tatuază în un chip deosebit; zugrăvesc pe piele figura ce voesc, pe urmă trag sub epidermă un ac cu ață unsă și înnegrită cu fum.

În America de mîează-zi obiceiul de a-și zugrăvi trupul ie măi des de cît de a și-l tatuă. Fuegienii, a că-

rora vieață samănă așa de bine cu a dobitoacelor, își zugrăvesc pe trup și mai ales pe față, izvoade albe, negre, și roșe. Patagonii au aceleași obiceiuri. La Balsapuerio, în Anzii peruvieni, atît bărbații cît și femeile își boiesc fața și unele părți ale trupului roș purpuriu. Pe malurile Orenocului, zic, cînd voesc să arăte sărăciea unui om: „n'are mijloace să-și boească jumătate de trup“; și atît bărbații cît și femeile simțesc un soi de rușine cînd se văd nezugrăviți, căci zugrăveala le ține loc și de îmbrăcăminte. Vedem un început de pudoare.

În Africa ca și în America ie obișnuit boitul. Numai Niam-Niamii se mai tatuază. Își fac patru pătrate împlute cu împunsături, pe frunte, pe tîmple și pe obraji; mai fac pe piept un soi de x și pe brațe niște linii. Această tatuare nu slujește numai ca podoaba ci are și o întrebuintare socială, arătînd tribul din care face cine-va parte. În unele părți ale Senegambiei sînt oare-cari urme de tatuare, femeile își fac ginginile și buzele vinete, împungîndu-le cu spinii ori cu ace de fier muiete în indigo; cu un cuvînt, tatuarea joacă puțin rol în găteala Africaniilor.

În Africa nu se tatuază, dar se boiesc de ajuns. Cea mai iubită împodobire ieste de a se „bugue“, adică de a-și unge trupul cu grăsime și pe urmă a se presura cu lutișor roș. Cîte o dată mai întrebuintază niște prav verde pe care îl presură pe cap și pe gît. La Cafrii, vecinii cu Hotentotii, bărbații își ung trupul cu grăsime și pe urmă îl presură cu un prav mineral. Mai la nord în năuntrul Africeii de a lungul Nigerului, aproape de lacul Ciad, în Sudan, se vede o schimbare poate pricinuită de Arabi; gustul de roș care ie așa de respîndit peste tot pămîntul, ie înlocuit prin gustul de albastru, ori se află împreună cu cel pentru roș. Lîngă lacul Ciad, *Denham* și *Claperton* văzură un sultan cu barba boită albastru deschis. Femeile din *Sakatu* își boiesc buzile cu indigo și tot o dată își înroșesc dinții, mîinile, picioarele și unghiile. Femeile din *Nyffe* samănă cu o „paletă“ încărcată de co-

lori; își boiesc părul și sprincenele cu indigo; genele le înnegresc cu „khol“; ȋear dinții, mînille și picioarele le înroșesc cu „henné.“ În această țară, o asemenea împestrîtare ȋe socotită ca un „nec plus ultra“ de frumos; ȋubesc nebunește colorile vii; ȋear albeața pielei cu care Europeanii se mîndresc atît de mult, lor nu le pricinuesc de cît milă, mierare, ba chiar spaimă. Acesta ȋe ȋncă unul din miile de fapte din cari se poate scoate că ȋideea frumosului desăvîrșit nu se află de cît în capul cîtorva metafizicii Europeani.

Națiile din Asia, fiind toate mai mult sau mai puțin civilizate și cele mai multe făcînd parte din rasele superioare, au trecut de mult faza tatuărei; ca ȋnlocuire pentru aceasta cei mai mulți dintre ȋei se zugrăvesc și se boiesc. ȋe știut că la Malaca, în Indo-China și pretutindenea unde domnesc Mongoloizii maleji, se socotește foarte cinstit lucru a avea dinții negri. Un servitoriu al regelui din Cochinchina vorbea cu despreț de femeea ambasadoriului englez „care avea dinții albi ca de cîine și pielea rumănă ca floarea de „patată“. În Birmania, ȋideea frumosului ȋe cu totul alta și femeile ȋncearcă a se face atrăgătoare, presurîndu-și fața cu un prav de leon de sandal mirositoriu și boindu-și cu roș unghiile de la picioare și de la mîni.

Sub toate modele ce am văzut, ȋeste aceea-și dorință, adevă de a părea mai frumos: și trebuie de mers în popescul oraș *Lha-Ssa*, sau Roma tibetană, pentru ca să vedem boieala prefăcută în mijloc de pocăință, ca un ce moralizatoriu. În acest oraș evlavios, ori ce femeie, dacă nu vra să-și facă nume reu, trebuie să-și murue fața cu un lustru negru și cleios. Aceasta nu ȋe o modă de azi de ieri, căci *Rubruquis* o văzû la 1352.

Se vede că prea cuvioșii sînt prea fricoși de a nu cădea în ispită.

Afară de această deosebire, care are un caracter preuțesc, peste tot pămîntul omul caută a se ȋmpodobi cu colorii bătătoare la ochi. Coloarea care e ȋncuviințată,

cum am zice cu vot universal, ie cea roșă. Sînt înse cîteva abateri, cum am văzut în Africa; mai sînt altele la Peruani și la Arabii din Asia. Fără îndoială că și aici roșul nu ie cu desăvîrșire izgonit: așa că bătrînii din Iari, în Persiea, își boiesc barba cu roș aprins, dar în alte provincii le place mai bine albastrul. La Bagdad, cochetele aveau o iubire nestăpînită pentru culoarea albastră: nu se mulțameau a-și boi numai buzele cu albastru deschis, ci își făceau niște dungî și niște cercuri de aceea-și culoare, își zugrăveau o încingătoare albastră împrejurul mijlocului și-și încunjurau țitele tot cu albastru. Acela-și gust domnește sau a domnit de curînd în Mingreliea, aici femeile își zugrăvesc pe față niște dungî albastre și negre. Gustul acesta de pudră și de tatuare, ie fără îndoială țintă obștească, aflîndu-se mai mult sau mai puțin la toate popoarele. Strămoșii noștri din Europa, și ceialalți din istorie, nu ierau scutiți. În Traciea, nobilii se deosebeau de popor zugrăvindu-și trupul. Gelonii de pe malul Niprului se tatuau, după spusele lui Claudian. Celții și Ilirienii se tatuau cu albastru și cu negru. Picții și Bretonii își zugrăveau pielea cu albastru, tot așa făceau și Germanii. Vegetiu spune că chiar soldații romani își tatuau pielea. Pliniu ne spune că în Roma veche, biruitorii își zugrăveau trupul roș cu minium.

Chiar în zilele noastre tatuarea, mărginită cîte o dată numai la niște izvoade sau litere făcute pe mîni, ie obișnuită la tálhari și în armată. În sfîrșit întrebuintarea pudrei de feliiurite colorî nu ie de loc părăsită și joacă un rol însemnat în gâteala femeilor.

Faptele ce am spus și pe care le-am fi putut înmulți cît de mult, dovedesc că gustul tatuărei, al pudrelor și al unsoilor colorate, cu atita domnește mai mult cu cît omul ie mai selbatec; și că din contra se împutinează cu cît civilizațiunea înaintează. Tot la o asemenea închiere ne va duce studiul *deformațiunilor* și al *ciun-tirilor*.

Despre deformațiune și mutilațiune.

Pe cea mai de jos treaptă a dezvoltării omenestii, pe cînd omul nu-î cu mult mai sus de cît dobitocul, ca și acesta, iel nu gîndește a-și schimba formele trupului pentru a se înfrumuseța ori pentru vre-o altă pricină. Tasmanienii se mărgineau numai a se boi, cum fac încă Fuegienii. Australianii își scot cîte unul sau doi dinți incizivi din falca de sus. Mulți dintre ieii își străpung despărțitura nărilor pentru a-și pune un ciolan lungăreț. Acest din urmă obiceiul ie cunoscut în toată Melanezia. Papuașii numesc această podoabă „*ztigau*“, și ie de obicei tăietă din o scoică, în formă de cilindru lung de vre-o cîte-va degete și adesea împodobit cu cercuri roșe. Atît bărbații cît și femeile la Papuași o întrebuintază; își bortesc urechile pentru a pune podoabe asemănătoare cu acestea. Aceste borte ale urechilor slujesc la feliiurite întrebuintări și adesea vezi pe Papuași punîndu-și țigara în borta urechei.

Adesea iești lovit de a găsi acelea-și obiceiuri la popoare cu totul deosebite, prin rasă, limbă, locuind continente deosebite și între cari nu se poate presupune vre-o legătură oare-care. Faptul ie mai cu samă lovitoriul cînd ie vorba de ciuntiri ori schilodiri estetice. Podoabele în urechi sînt respîndite aproape peste tot pămîntul, nefăcînd deosebire de Europa. Abaterile de la aceste deprinderi primitive se pot numără ușor. Obiceiul de a-și borti despărțirea nărilor ie mai rar de cît cel cu al urechilor, dar tot ie destul de deasă. Se găsește la Melanezienii din Australia, se mai găsește în Nepal, în Indostan unde *ztigau*l papuaziean ie înlocuit prin niște verigi mari. Pe malurile Nigrului „*dandii*“ cambrienii (?) își vîră în despărțitura nărilor o bucată de steclă albastră. Acela-și obiceiul ie la pămîntenii din Chili. In America septentrională Nacezii purtau în nas o verigă de os. Tot asemenea Americanii de pe lîngă strîmtoarea lui Bering își pun în despărțitoarea nărilor șferișoare, bucăți de fier, de aramă, ori de chihlimbariul.

Iubirea de frumusețe a făcut pe multe nații să nascăcoască ideea de a-și ciunti buzele. Se știe că *Botucuzii* din Brazilia sînt renumiți prin această modă caraghioasă. Își despică buza de jos, paralel cu gura și pun în deschidere un disc de piatră ori de lemn gros de un deget și lat ca unul de doi galbeni, spune *Thevet*. Cîte odată, spune acela-și observatoriu, își scot „botocul“ și se joacă scoțind limba prin această a doua gură. Acest obicei, așa de urît după noi, nu ieră numai la Botucuzi. Se găsea și se găsește încă la multe triburi din America meridională, acuma ie la numeroasele rase ale Guaranilor. Nouă Europeanilor ne pare că ideea de a-și face o ciuntire așa de uricioasă și de neîndemănătoare nu poate să se nască de cît în capul unui nebun, și totu-și obiceiul „botocului“ se găsește la feliurite rase. Ie obșnuit pe toată marginea nord-vestică a Americii septentrionale de pe lîngă strîmtoarea lui Bering pînă lîngă malurile fluviului Makenzi. În această regiune întinsă, părinții au grijă de a borti buza de jos a copiilor, pe urmă de a pune în deschidere o sîrmă de fier ori de aramă, pe care au grijă de a o înlocui pe urmă cu o bucată de os ori de lemn, din ce în ce mai mare, pentru a tot lărgi deschiderea. Deschiderea buzei se lărgeste neconținut, așa că face ca o a doua gură, în care se pune la urmă un disc potrivit cu deschiderea.

Pămîntenii din Noutka și din țerile vecine nici o dată n'aū avut vre o legătură cu Negrii din Africa de mijloc; totu-și acești din urmă au un obicei care samănă cu cel ce am spus mai sus. I'odoaba de la buze o poartă mai cu samă femeile de pe malurile Nigrului pînă la basenul Nilului de sus, după cum mărturisesc mai muți călători. La Kuka femeile își pun în buza de jos un cuiū mare de argint, așa de lung că pentru a avea loc trebuie să-și scoată doi dinți de jos. Locuitorii din orașul Folindochia își viră în fie-care buză cîte o bucată de steclă albastră care are forma unei jumătăți de cerc. *W. Baker* povestește că în susul Nilului femeile din tribul Latucas se

sfădeau de la steclele unui termometru stricat, cu care voeau să-și împodobească buza de jos. Acela-și obiceiul iese lângă Bahr-el-ghazel. Acolò femeile și cite o dată bărbații își pun în buza de sus orî în cea de jos cite un cuiu orî cite un disc de aramă. Femeile din tribul Mittu samănă parcă ar voi să-și facă un feliu de bot, își întind buza de jos printr'un soiul de „botoc“ și pe urmă se silesc de a o lungi și pe cea de sus. Nu se pot face de cit presupunerî asupra zemislirei acestui obiceiul ciudat, care poate ie luat de pe dorința de a semănă cu unele păseri la gură; căci omul primitiv nu despretuște animalele puternice și selbatece cum fac în Europa unii pãrtinitori a „regnului omenesc“. Liwingston spune că Negrii de pe malurile Zambezului omoară Elefantul cu smerenie și cucernicie numindu-l „marele șef“. Multe triburi din Africa australă pretind că au avut de strămoși, unii un crocodil, alții un leu. După Kirghiji, rasa lor, care ie cea mongolă, ie chipul desăvîșit al frumuseții omenestî, „frumosul absolut,“ pentru că relieful osos al obrazului lor samănă cu al calului, care ie chipul desăvîșit al făpturei, după dinșii.

(Va urmă)

Sofiea Nădejde.

DIN POEZIILE LUÎ EMINESCU.

(urmare).

Venere și Madonă.

Ideal pierdut în noaptea unei lumî ce nu mai iese
Lume ce gîndea în ba-me și vorbea în poezii
O! te-aud, te văd, te cuget tînără și dulce veste
Dintr'un ceriul cu alte stele, cu-alte raiuri cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochiul de piatră ce scînteie,
Braț molatec ca gîndirea unui împărat poet
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie
A femeiei ce și astă zi tot frumoasă o revăd.

Rafael pierdut în visuri ca'ntr'o noapte înstelată
Sufletu'mbătat de raze și d'eterne primăveri
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini înbălsămate,
Te-a văzut plutind regină pri'ntre îngerii din ceriul

Și-a creat pe pinza goală pe Madona Dumnezeie
Cu diadema de stele cu surisul blind, vergin
Fața pală'n raze blonde, chip de înger dar femeie,
Căci femeia-î prototipul îngerilor din senin.

Ast-feliu ieu pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut femeie stearpă fără suflet, fără foc
Și-am făcut din tine-un înger blind ca ziua de magie
Cînd în viața pustită rîde-o rază de noroc.

Am văzut fața ta pală de o bolnavă betie
Buza ta invinețită de-al corupției mușcat
Și-am svîrlit asupra-ți crudo vâlul alb de poezie
Și paloarei tale raza inocenței ieu am dat.

Ti-am dat palidele raze ce'nconjoră cu magie
Fruntea îngerului—geniu; îngerului—ideal
Din demon făcuî o sfință, di'ntr'un chicot—simfonie
Din ochirele-ți murdare ochiu-aurorei matinal.

Dar a-zî vâlul cade crudo! dismețit din visuri sece
Fruntea mea ieste trezită de a buzei tale'nghet
Și privesc la tine demon și amoru-mî stius și rece
Mă învață cum asupra-ți ieu să caut cu despreț!

Tu îmi pari ca o bacantă ce-a luat cu'nșelăciune
De pe-o frunte de ficioară mirtul verde de martir
O fecioară'al cărei suflet ieră sfinț ca rugăciunea
Pe ciud inima bacantei ie spazmotic, lung delir.

O, cum Rafael creat'a pe Madona Dumnezeie
Cu diad-mă-i de stele, cu surisul blind, vergin
Ieu făcut'am zeitate dintr'o palidă femeie
Cu inima stearpă rece și cu suflet de venin!

Plîngi copilă?— C'o privire umedă și rugătoare
Poți din nou zdrobi și frînge apostat' inima mea!
La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adînci ca marea
Și sărut a tale mîne și-î întreb de poți iertă

Șterge-ți ochii, nu mai plînge!... A fost crudă 'nvinuirea
A fost crudă și nedreaptă fără razim, fără fond
Suflete! de-ai fi chiar demon tu iești sfință prin iubire
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

Respirarea plantelor

(*Respuns d-lui Cosmovici*)

Aerul iese un amestec de *oxigen* și de *azot*. Oxigenul ca și azotul sînt întocmai ca și aerul la vedere, adecă, în cîtîmî mici, necolorate.

Prin multe mijloace se pot despărți aceste două gazuri unul de altul. Așă dacă vom înfierbînta mult timp argint viu într'un vas de sticlă plin cu aer, vom vedea că argintul viu se acopere cu solzișori roșieteci și că de la o vreme rămîne în vas numai azot: oxigenul s'a combinat cu argintul viu. Înfierbîntînd solzii cei roși, argintul viu se desparte de oxigen și putem să împlăm un vas cu oxigen curat.

Dacă luăm un chibrit stîns înse cu cărbune roș la capăt și-l vîrim în vasul cu oxigen, chibritul se aprinde și arde dînd lumină mult mai vie de cît în aer; chiar niște ace pot arde în oxigen numai dacă le punem la capăt cîte o bucățică de iească aprinsă. În azot înse nu se întîmplă așă, chiar corpurile aprinse se stîng. Dacă cercăm cu animale și le punem în oxigen le vedem că pot trăi, în azot înse pier. Negreșit că în oxigen curat n'ar putea să trăiască mult, ar arde prea iute.

Pe lingă gazurile de cari am vorbit se mai află în aer a-burî de apă și acid carbonic. Acidul carbonic iese gazul care se află în așă zisa apă de sodă și care se formează prin arderea cărbunelui

Acuma după aceste lămuriri, negreșit deprisos pentru cei mai mulți dintre cetitorii noștri, putem să spunem ce zice dl. Cosmovici despre respirația plantelor și ce zicem noi. Dl. profesor Cosmovici zice că plantele au două respirații una de zi și una de noapte. În timpul nopții, zice D-sa, plantele respiră întocmai ca și animalele, adecă absorb oxigen și dau acid carbonic; în timpul zilei înse, părțile verzi absorb acid carbonic și dau afară oxigen, adecă tocmai din potrivă de cum fac animalele. — Noi zicem că așă numita respirație de zi, nu-î respirare ci absorbirea unui gaz care slujește la nutrirea plantei și prin urmare nu trebuie să o numim *respirație*; iar despre așă zisa respirație de noapte, zicem că are loc și chiar în părțile verzi o dată cu absorbirea de acid carbonic. Prin urmare noi susținem că plantele respiră zi și noapte întocmai ca și animalele, absorbînd oxigen și dănd afară acid carbonic și că în timpul zilei, la lumină, părțile verzi îndeplinesc și o funcțiune de hrănire care acopere și maschează fenomenul respirației.

Fîind că Dl. Cosmovici, a zis înnaintea studenților de la

medicină, că acei cari cred așa cum credem noi, nu știu nemi-că, vom arăta mai întâiu cu ce felu de oameni ne aflăm puși la un loc și credem că nu ne fac de rușine.

Începutul îl facem cu *Claude Bernard* și *Paul Bert*, fiziologiști vestiți. Ieată ce zice *Paul Bert* într'o conferință ținută la Sorbonne și intitulată: *Lucrările lui Claude Bernard*: „Căci veni un timp când *Claude Bernard*, aducînd la unitate atîtea fenomene încurcate, ajunsese să arăte că din punctul de vedere așa de înalt în care se pusese, împărțirea așa de folositoare a ființelor vii, în animale și plante n'are nici un cuvînt de a mai fi; sau, mai bine, că elementele anatomice, facă parte dintr'un animal ori dintr'un vegetal, viețuiesc în acela-și chip prin lucrări chimice de acela-și felu. Firește între celula simțitoare din creierii omului și între umilita celulă din drojdiile de bere, deosebirea se pare și chiar iese în adevăr nemăsurat de mare; și totu-și, puțin aburi de eter cari amorteșc creerii noștri, adorm și celula din drojdi, care încetează de a mai face alcool, apoi se trezește și se pune pe lucru, cum facem și noi, cînd aburii s'au împrăștiat. Dacă ne-ar zice cine-va că funcționarea generală a celor două feluri de ființi vii iese cu totul nepotrivită; că vegetalul descompune, animalul arde, *Claude Bernard*, prin cea mai elegantă experiență, adoarme cu eter celulele verzi, manta de chlorofil, care singură deosebește ființele și arată că vegetalul lucrează atunci ca un animal, adecă ca un aparat de oxidare.“* Ieată deci doi fiziologiști, unul *Claude Bernard*, cel mai mare al Franției, amîndoi de ideea celor ce nu știu nemică, după *Dl. Cosmovici*.

Ieată ce zice și *Corenwinder*, care a făcut cercetări timp de peste două-zeci și cinci de ani asupra funcțiunei frunzelor: „Frunzele vegetalelor în raporturile lor cu aerul atmosferic au două funcții deosebite. Prin protoplazma lor, absorb oxigen și dau acid carbonic neîncetat. Prin clorofil, absorb din potrivă numai în timpul zilei, acidul carbonic și dau oxigen afară. În tinerețe, protoplazma predomină, clorofilul iese puțin. Atunci funcția respirației întrece în tot timpul acestei perioade funcția clorofilului și prin urmare, frunzele dau acid carbonic fără întrerupere. Cu cît cresc frunzele, protoplazma necolorată se împuținează, clorofilul se înmulțește, și vedem împuținîndu-se răpede însușirea de a da acid carbonic afară și în curînd nu mai dau în timpul zilei de cît oxigen. De acuma înainte numai lipsindu-le de lumină sau cel puțin punîndu-le la lumină slabă, mieșurînd sau oprînd cu totul funcția clorofilului, va fi cu puțință a constata efectele respirației. Ființele viețuitoare n'au deci de cît o singură respirație adevărată. Clorofilul joacă un rol de alta natură.

*) Revue scientifique pag. 748—749, No. 32, 8 Fevr. 1879.

Adecă, după cum se știe, un act de nutrire (asimilație) care n'are a face cu respirația. Aceste idei au mai fost arătate și de alți fiziologi, dar n'aveau un caracter științific riguros. Astăzi nu se mai poate îndoi nime despre dinsele. Dl. Corenwinder crede că de acuma înaintea vor înceta de a spune de pe catedre, cum se face încă aproape în toate școlile, că vegetalele au două respirații, una pentru zi și una pentru noapte“.

(Revue scientifique. pag. 209, No. 9, 1877).

Acest învățat face parte tot din tagmă celor ce nu știu nimic, după cît spune Dl. Cosmovici.

Iată ce zice și Dehérain, într'un articol intitulat, *origina carbonului din vegetale*: „Înțelegerea iese ușoară; știți, Domnilor, că plantele respiră ca și animalele absorbind oxigen și dînd afară acid carbonic, acest fenomen de respirație se îndeplinește neîncetat; dar, cînd planta iese la soare, îi mascat prin fenomenul asimilării care se arată prin darea afară de oxigen și descompunerea acidului carbonic.“ (Revue scientifique, pg. 470, No. 20, 1880).

Iată ce zice Sachs în tractatul său de botanică la pag. 485: „Respirația plantelor, ca și a animalelor, stă în absorbire neîncetată de oxigen atmosferic în țesături în cari pricinuește oxidări și, ca urmare, încă alte schimbări chimice în substanțele asimilate. Tot odată se observă, în același timp, o formare și dare afară de acid carbonic, al cărui carbon vine din descompunerea compuselor organice.“

La pagina 821 se vede cum pune funcțiunea clorofilului la asimilațiune, adecă la nutrire.

Prin urmare și botanistul german, Sachs, face parte din tagma celor ce nu știu nimic.

Voiu mai aminti pe *Lanessan*, pe *Letourneau*, pe *Wundt*, cari sînt tot de această idee. Afară de *Duchartre* nu știu pe cine va putea cită Dl. Cosmovici din partea D-sale.

Dar va zice orî cine: ce ne folosesc citațiile de mai sus, poate vrei să ne convingi despre dreptatea ideii ce aperi întemeindu-te pe autoritatea cutăruiea sau cutăruiea. Și ar avea dreptate să zică așa, dacă am fi citat naturaliștii de mai sus pentru altă ce-va, de cît pentru a dovedi cum se precepe Dl. Cosmovici a brăzdă oamenii. Treaba D-sale dacă crede încă în cele două respirații, dar să aibă curaj să arunce de pe catedra universitară vorbe grele că noi nu știm nimic, dacă zicem că plantele respiră zi și noapte întocmai ca animalele și ca așa zisa respirație de zi iese un fenomen nutritiv,—mi se pare (nu zic necuviincios) neînțelept din partea D-sale. Judece orî cine dacă, față cu părerile celor mai însemnați fiziologi citați mai sus, putem fi noi ocăriți astfel.

Mai grav încă iese lucrul, cînd ne gîndim că asemenea fapte se petrec înaintea unor tineri cari, nu din vina lor poate, n'au destulă dezvoltare științifică pentru a nu se închină la vorbele profesorului. Dacă d. Cosmovici ar fi scris în vre un jurnal părerile d-sale atunci ar fi fost cel puțin cu intenția ca lucrul să ajungă și la urechile noastre, dar iese de crezut că D-sa și-a închipuit că vorbele D-sale vor rămănea închise în mințile ascultătorilor și vor aduce roade! Degeaba, adevarul tot va ieși la lumină.

Innainte de a trece mai de parte voiă mai istorisi o faptă a D-lui Cosmovici, povestită mie de un om de toată încrederea care a fost de față.—Se făcea examen de botanică la Institutele-Unite și Dl. Dr. Riegler întrebă pe unul din elevii D-lui Cobilcescu despre respirația plantelor. Elevul spuse cum spunem și noi, căci așa explicase Dl. Cobilcescu, și arată că respirația iese întocmai ca la animale, iar funcțiunea clorofilului iese privitoare la nutrire. Mai adăogi că mai înainte iera o idee greșită că plantele au două respirații, etc. Vă puteți închipui spaîma D-lui Cozmovici care intrase în clasă și auzise toată pătăraniea. D-sa s'a răpezit din clasă și a început a povesti D lui sub director de acolò, că Dl. Cobilcescu a lăsat un băfet să spue la botanică niște monstruoziități și se mieară cum se poate una că aceasta, etc...

Așa dar Dl. Cozmovici văzînd în toate părțile ideile nouă învingătoare, în loc să caute de nu cum va ar trebui să se cunoască greșit se năpustește și zice, cum ați auzit, că cei ce nu zic ca D-sa, ci ca Paul Bert, Claude Bernard, Corenwinder, Sachs, Lanessan, Dehérain, etc, nu știu nemică.

Acuma voiă arată experiențele și faptele ce au dovedit că ideea cu care ne-am unit noi iese singură adevărată și că aceea la care ține Dl. Cozmovici și Duchartre, greșită.

Se știe că vegetalul trebuie să fie privit ca o societate de milioane de corpușoare numite *celule*. Celulele sînt în tineretă formate numai dintr'o materie asemănătoare cu albușul de ou și numită protoplasmă. Din protoplasmă se deosebește învălitorea celulei, liquidul celular și gomoloțul de materie protoplazmică numit nucleu sau sîmbure. Adevărată materie vie din plantă iese protoplazma și celulele lipsite de această materie sînt moarte, pot sluji la felurite trebuinți ale plantei, dar a crește sau a se înmulți nu. Fibrele și vasele ce se află în plante se formează tot din celule. Ca și animalele, plantele chiar cele mai superioare sînt de la început alcătuite numai din celule.

Unele vegetale au celule cu protoplasmă necolorată, altele pe lingă celule de acestea mai au și de cele verzi. Așa în frunzele plantelor se află celule verzi cari fac să ni se arăte franza în întregime verde. Dacă se cercetează celulele verzi se vede că

culoarea o datoresc unei substanțe numită clorofil care colorează verde unele părțile de protoplasmă. Părțile de protoplasmă astfel colorate se numesc corpuri clorofilice și au la plantele cele mai cunoscute formă de grăuncioare. Clorofilul se poate scoate din corpurile clorofilice fără a le strică forma și a năvăli spălându-le cu eter sau cu alte substanțe în cari se poate topi clorofilul.

La plantele fără clorofil iese lucru dovedit prin experiențe că respiră protoplazma întocmai ca cea animală. De asemenea se știe că și la plantele cu clorofil, în părțile formate din celule cu protoplasmă necolorată prin clorofil respirația se face ca la animale. Bine înțeles că și zi și noapte în amândouă cazurile. Vine acumă întrebarea dacă avem drept de a ne îndoi că protoplazma necolorată din celulele cu corpuri clorofilice respiră ca și cea de același feliu din alt-feliu de celule. Oii cine înțelege că nu încapă nici o îndoială că și această protoplasmă din celulele cu clorofil trebuie să absoarbă oxigen și să dea afară acid carbonic; acest fenomen respiratoriu iese numai de cît trebuitoriul pentru creșterea celulelor și prin urmare și pentru înmulțirea lor, cum s'a dovedit prin experiență. De asemenea făcînd un pas și mai departe ne iese cu neputință a crede că protoplazma ce formează corpurile clorofilice face excepție și trebuie să admitem că și aceasta absoarbă oxigen și zi și noapte și dă acid carbonic. Prin urmare iese lucru firesc ca îndată ce s'a aflat că celulele fără clorofil respiră întocmai ca animalele să se creadă că toată protoplazma și cea din părțile verzi prin urmare, se bucură de aceeași însușire.

Experiențele lui Corenwinder care spune, cum am arătat mai sus, că în timpul cît iese frunzele tinere și protoplazma predomină asupra clorofilului, se constată că dă afară acid carbonic, arată că deși clorofilul își îndeplinește sub înțirirea luminei funcțiunea sa, aceasta nu împiedică protoplazma de a-și urma respirația și zi și noapte. Apoi după ce se știe că lumina n'are influință asupra absorbirei oxigenului de către protoplazma plantelor fără clorofil și nici asupra celei din celulele necolorate ale plantelor cu clorofil, cum ne-am putea închipui că ar opri protoplazma din corpurile clorofilice și din celule cu asemenea corpuri de a respiră? — Experiența lui Claude Bernard, care a reușit prin ajutorul aburilor de eter să oprească funcțiunea clorofilului, ne arată cum îndată ce această acțiune acoperitoare nu mai iese, s'a dat pe față că protoplazma respiră și în frunze ca și în părțile fără clorofil. Nu numai eterul dar chiar lipsa de lumină îndestulătoare oprește funcțiunea clorofilică și dă la iveală adevărata respirație a protoplazmei vegetale. Dacă s'ar fi putut zice ce-vă în

potriva eterului, nu vedem ce s'ar putea zice în privința lipsei de lumină ori a împuținării ieî.

Așă că din faptele cunoscute acuma, nu putem de cît ajunge la închierea la care am ajuns și a ne mîeră de Dl. Cosmovici cum de a judecat D-sa alt-feliu.

Altă chestie acuma, după ce am arătat diu ce pricinî urmează că greșală au acei ce numesc respirație nopturnă, respirație *neîncetată* a protoplazmei vegetale, ne remîne să vedem dacă funcțiunea clorofilieană poate fi clasată ca respirație de zi.

Dacă o numim respirație ar trebui să arătăm că are asemănare cu respirația animalelor; căci numai pentru că acidul carbonic iese gaz, nu urmează să întitulăm absorbirea lui ca respirație, căci atunci ar trebui să numim nutrire respirația peștilor și a altor animale apatece, carile nu absorb oxigen sub formă gazoasă, ci topit în apă. Se știe că oxigenul absorbit de animale lucrează asupra țesăturilor de le arde și dacă nu s'ar tocmi prin alte chipuri pierderile ce pricinuește, animalele ar pieri. Respirația iese deci pricinuitoare de pierdere din substanța animalului și tocmai așă se petrece lucrul și cu respirația adevărată a plantelor. Dar cine nu știe că acidul carbonic absorbit prin funcționarea părților verzi aduce creștere în substanța plantei; căci se poate zice că tot carbonul dintr'un vegetal vine din acidul carbonic care iese un aliment pentru plantă și nici de felu nu pricepem cum am putea numi absorbirea lui cu numele de respirație, mai ales cînd se constată cu siguranță o respirație neîntreruptă, întocmai ca la animale.

Din cele spuse se vede cine are dreptate și cine nu. Toste experiențele mai vechi ca ale lui Saussure și ale altora se pot explica foarte ușor și firesc prin ideile la cari am ajuns. — Noi nu cunoaștem alt mijloc de a ajunge la adevăr de cît observarea și experimentarea apoi discutarea serioasă a faptelor descoperite și pe cîtă vreme nu se va dovedi că sînt greșite ori faptele citate ori raționarea prin care le-am legat și discutat, nu putem de cît să remănem încredințați că D-lui Cosmovici ori i-au lipsit faptele ori că n'a raționat cum se cuvine, asupra lor. Mai iese și altă explicație: poate că autoritatea lui Duchartre l'a tras pe Dl. Cosmovici la greșală.

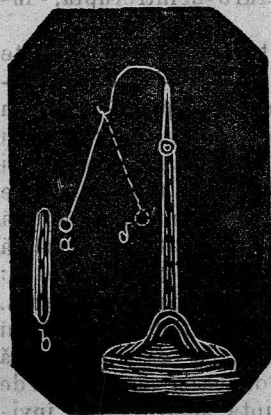
În curînd vom mai vorbi despre alte întreprinderi ale D-lui Cosmovici și anume despre Geologia D-sale, cu care se luată așă de mult și atunci credem că vom dovedi, ca și acuma, că de mult se înșală crezîndu-se în curent cu știința și aruncînd invinuirî nedovedite și neîntemeiate asupra altora. D-sa cere critică omenească, mi se pare că nu va putea zice că articolul de față a fost așă de neștiințific ca criticile D-sale orale de la Facultate, căci de scris se ferește D-sa, sub cuvînt ca în România nu-s jurnale științifice.

Ioan Nădejde.

Despre electricitate.

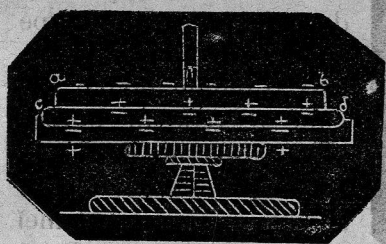
(urmare)

Cînd zicem că sînt două feluri de electricitate, cum am arătat în articolul acesta pînă aici, nu facem vre o presupunere, căci ori cum s'ar întoarce lucrurile tot adevărat va fi că alt felu este electricizată rișina bătută cu blană de vulpe și alt-feliu stecloa lustruită frecată cu stofă de lînă. Teorii și ipoteze se încep îndată ce admitem cu Symmer că electricitățile sînt niște gaze foarte fine, unul care pricinuește electricitatea rișinoasă, altul pe cea stecloasă și că corpurile neelectricizate cuprind de amîndouă fluidele în cîtîme de o potrivă. Dacă mai admitem că pîrțile unui fluid se resping între dînsese și se atrag cu ale celuilalt vom putea să dăm o formă de explicare tuturor fenomenelor electrice despre carile am vorbit. Așă vom zice că prin frecare se despart cele două fluide și că pe unul din corpuri se grămădește electricitate stecloasă, iar pe altul rișinoasă. Vom zice că prin corpurile bine conducătoare se poate mișca cu ușurință fluidul electric, iar prin cele rele nu. În experiența cu pendulul electric (fig. I.) vom zice că apropiînd corpul electricizat *b* de bombița de măduvă de soc *a*, electricitatea neutră a bombiței se va desface în cele două fluide ce o compun și pe pîrțile întoarse spre *b* se va așeza fluidul de felu contrar celui din corpul *b*, iar pe pîrțile întoarse în cealaltă parte se va așeza cel de același felu. Pe fluidul de felu deosebit îl va atrage fluidul din *b*, pe celălalt îl va împinge, dar cel atras fiind mai aproape, atragerea va învinge și prin urmare bombița va trebui să se apropie de *b*, dacă electricitatea de pe corp nu poate să se scurgă prin spațiul despărțitoriu spre *a* se uni cu cea din *b*.

Îndată ce bombița se va lipi de corpul *b*, electricitățile vecine se vor uni și bombița va rămănea încărcată cu electricitate de același feliu ca și cea din *b*, deci după ipoteza lui Symmer cei doi corpi se vor respinge și bombița care se poate mișca cu ușurință și iese și mai mică se va îndepărta. Dacă am împlă tot apropiind corpul *b* de bombiță, negreșit că tot se vor respinge și numai cu sila vom putea lipi bombița de cilindrul *b*.—Experiența aceasta puteam să o fi început ori cu un corp electricizat ca stecă ori cu unul electricizat ca rîșina, deosebire n'am fi putut află.—Dar dacă, cum am spus în unul din numerele trecute, am apropiea de bombița respinsă de stecă, o bucată de rîșină bătută cu piele de mîță, am vedea că bombița va fi atrasă. După Symmer se înțelege ușor pricina, de vreme ce bombița iese încărcată cu un feliu de fluid electric, iar rîșina cu altul și prin urmare trebuie să se atragă.

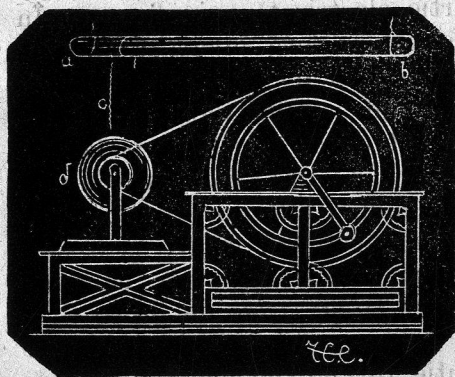
Tot așa de bine putem înțelege și experiența cu tablăa pusă pe picioare de stecă (adecă pe păhare) și pe care așezăm o foaie de hîrtie electricizată prin firecare. În experiența aceasta descrisă mai pe larg în urmă am avut un instrument numit *electrofor*. În fig. II am pus figura

unui asemenea aparat înse tăiet de a curmezișul pe la mijloc. Figura iese luată din Daguin. Iată cum poate ori care din cetitorii noștri să-și facă un electrofor. Să cumpere *șariz* și *șartac* de la o drogherie, să le topească și să le

toarne într'un căpac de cutie rotund, fie de carton fie de lemn, și să lase să se recească. Dacă vor vedea ca a rămas turta zgrunțuroasă la suprafață să nu se îngrijască, căci nu aduce nici o stricăciune. Să mai iee un disc rotund de lemn ori de carton și să-l îmbrac cu foi de costoriu de cele cu cari se îmvălește șocolata ori tutunul, foilele le vor lipi cu gumă și vor avea în grijă să nu lase golori. Pe

urmă vor pune în mijlocul discului o coadă de steclă. Pentru a lucra cu electroforul n'au decît să încalzască bine la foc atît turta din căpac cît și discul îmbrăcat cu metal și apoi după ce vor fi bătut bine rîșina cu o coadă de vulpe să puie discul peste dînsa. Indată electricitatea rîșinoasă de la suprafața turtei va descompune electricitatea din foaiea de metal și va atrage pe cea stecloasă pe fața de jos, iar pe cea rîșinoasă o va împinge pe cea de sus. Dacă vom pune degetul pe disc electricitatea rîșinoasă din metal va curge în pămînt, iar discul va fi încărcat numai cu de cea stecloasă. Îl luăm de coadă și apropiem degetul de dînsul, indată va da o scîntee; dacă apropiem vîrfu degetului vom simți într'însul o zguduitură, iar de apropiem închietura a doua vom vedea numai scînteea, vom auzi o pîriitură și vom simți, dacă scînteea va fi tare, o înțepătură. Acuma pe timp umed nu putem căpăta scînteii de cît lingă foc lucrînd cum am spus; vara înse pe vreme uscată se capătă scînteii puternice lungi pînă la doi centimetri dintr'un electrofor nu toemai mare.

În figura III am pus, după Daguin, mașina electrică a lui Oto de Guericke, *b* iese o bombă de pucioasă așezată pe o osie prin ajutorii căreia o putem învîrți așa cum se vede în figură, adică învîrțim de mîneri roata cea mare, iar aceasta prin ajutorii unei șferi învîrtește axa. Dacă ținem o mîna pe bombă

în timp ce o învîrțim se freacă și se încărcă cu electricitate. De asupra atîrnă un sul care-l putem face de lemn învîlit cu foite de costoriu. Sulul iese ținut prin ațe de mătasă și de dînsul aninăm un lanțuțel ce se coboară pînă aproape de bomba de pucioasă. Se înțelege că

electricitatea de pe boambă trage din lanț și de pe sulul de deasupra electricitatea de celălalt feliu și lasă sulul încărcat cu electricitate de același feliu cu cea de pe boambă apropiind degetul de sul vom scoate scînteii. Această mașină a fost mai pe urmă înlocuită prin alta în care se întrebuintază un disc de sticlă ce se freacă între patru perinuți. Această mașină se vede în toate fizicile de aceea nu o voi descrie nici nu-i voi pune figura. Mașina lui Guericke fig. III și-o poate orî cine face cu puțină cheltueală și prin ajutorul ei poate face multe experienți asupra electricității.

Dar se ne mai întoarcem la teorii. Se înțelege că a lui Symmer nu poate fi ținută, căci închipuește fluide înzestrate tocmai cu acele însușiri cari sînt de explicat, așa că deși a putut fi de vre-un folos într'o vreme, acum înse, cînd nu putem să admitem în corpi de cît materie obișnuită și eter nu mai poate fi primită și păstrată.

Teoria lui Franclin ieră mai simplă. Acest învățat zicea că iese un singur fluid electric și că prin frecare sau prin alte chipuri se grămădește mai mult pe un corp de cît pe altul. Acel ce cuprind fluid electric mai mult de cît în starea neutră se cheamă încărcat cu electricitate pozitivă (stecloasă), iar cel cu fluid electric mai puțin se cheamă electricizat *negativ* (rîșinos). De la Franclin au ramas și până astăzi numele de electricitate negativă și pozitivă. Teoria lui Franclin explică respingerile, căci fluidul electric putea fi admis cu aceleași însușiri ca și gazurile obișnuite, așecă particulele lui trebuia să se respingă. Dar cu atragerile cum rămâne? Orî cum tot se puteau închipui explicări mai mecanice de cît în teoria lui Symmer.

Acuma nu se mai primește nici teoria lui Franclin, pentru că din fizică s'au izgonit toate fluidele închipuite fără a se aduce dovezi despre ființa lor. Acuma se admite că eterul care se află în corpuri în jurul moleculelor și atomelor iese și pricina fenomenelor electrice. Se admite că corpi în cari se grămădește mai mult eter la su-

prafată sînt electrizați pozitiv sau steclos și ceialaltă rîsinos.—Cum vedem teoria de astăzi iese o prefacere a teoriei lui Franclin. De pe acuma putem spune că teoria această, susținută de Secchi cu dovezi foarte puternice în scrierea sa *Unitatea puterilor fizice*, iese în legătură cu ideea că toate așa zisele puteri fizice nu există ca ce-va deosebit de materie și că fenomenele ce se explicau mai înainte prin puteri neînțelese se explică acum prin materie în mișcare. Cum vom vedea sînt dovezi că pe lângă materie obișnuită se află și eter și că materia singură n'ar putea să ne explice fenomenele electrice. Vom vedea de asemenea că atragerile și respingerile electrice se înțeleg destul de bine după arătările lui Secchi. De o dată vom primi teoria lui Secchi și vom dovedi-o după ce vom vedea mai întâiu fenomenele pricinuite de curenții electrice, adică de electricitatea în mișcare. Acuma înse, va trebui să mai vorbim de unele mașini electrice, precum și de fenomenele pricinuite de electricitatea atmosferică.

(Va urmà).

I. Nădejde.

Șicane bărbătești.

Azi nu se mai poate îndoi nime că educația, chestia economică, gradul de moralitate, și de demnitate personală a femeii nu stă pe loc. Nu, azi în toată Europa femeile, pare-că lovite de un curent electric, se silesc a-și ridica nivelul intelectual; dovadă avem liceele de fete înființate mai în toate țerile, silințele ce își dau țefe, jertfind bani, timp, și mai cu samă înlocuind în parte petrecerile vechi cu sirguintă la învățatură. La noi chiar, cari nu sîntem de cit niște orientali nemernici în privința științei și dezvoltării intelectuale, femeile au luat un avînt destul de multămitoriū.

Inse, că tuturor ideilor nouă, mulți cată să pue stavilă și acestei năzuinți. Multe sînt piedecile cari li se pun, numai și numai, să nu se poată îndulci și femeile din bunurile științei. Bărbații, dacă nu cea mai mare parte dar destui, se silesc a le descurăja prin probe ori prin jurnale, scriind feliurite anecdote, istorioare ori

chiar articole, care de care mai de spirit (bine înțeles după d-lor) pe sama femeilor ce învață. Un lucru așa de natural le pare că ie o monstruozitate! Ce iese mai firesc de cât ca femeea să fie la acela-și nivel intelectual cu bărbatul? Mulți cred că femeea, dacă va învăța, nu va mai crește copii, nici nu va mai căta de gospodărie. Pare-că acuma nu sînt femei cari nu cresc copii, cari cum îi nasc îi dau pe mîna mancilor și a dădacelor! Ce să mai zicem de cele ce îi leapădă? Așa că cele care vor avea inimă să nu se îngrijască de copii, fie instruite fie neinstruite, tot așa vor face cum le ie simțul. Femeile au suferit și sufăr încă mult din pricina stărei lor economice și sociale. Și ie foarte la locul ieî ținerea femeilor de a învăța și prin urmare de a putea și iele fi neatărnate, atît economic cît și intelectual, în sfirșit de a putea și iele gîndi și face cum le va plăcea. Mai cu samă starea femeilor din clasa de mijloc ie foarte grea, adesea iele trebuie să sufără de la bărbați mai mult de cât femeea din popor, căci aceasta la nevoie îl lasă în cît l'au găsit și merge la slujbă. Departe de noi de a crede că aceasta iese bine, dar cel puțin are un mijloc de trai; pe cînd cea dintăi, care n'a fost crescută de cît pentru măritat, zestre n'are, meșteșug nu, să meargă la slujbă nu catadicsește așa că trebuie să rabde toate nedreptățile bărbatului: „Dacă-ți place, dacă nu, fă cum vrei“, zice iel. Aceasta explica înru cît-va silința și năvala fetelor la învățatură. S'a deschis un liceu de fete la Paris și năvala a fost atît de mare că nu au mai încăput, în cît s'a propus a se înființa încă două.

A-zi instrucția femeiei ie o cerință a veacului pe care nime nu o poate împiedeca. În zădar ironiile, în zădar șicanele, în zădar pornografiile chiar, pe cari bărbații pentru lauda lor le iscodesc sub diferite forme, ba încă cu un gust și cu o lăcomie ne mai pomenită. De pildă anecdota cu o femeie doctor, care iese cam așa: „Vine cine-va noaptea și cheamă pe doctor, servitorul îi răspunde că nu se poate. Cum, zise iel, trebuie, să vie, femeea mea să trudește de copil! Tocmai și doctorul face acela-și lucru.“ Iei bine, o asemenea anecdota stupidă, a fost reproducă de o mulțime de jurnale, pare-că descoperiseră pîeatră filosofală, așa o înturnau și o puneau de cu gust. Voind a arătă că ieată ce se poate întimplă cu femeile doctore. Naivitate bărbătească sau mai bine copilărească! Pare-că dacă ar fi fost un doctor bărbat și dacă femeea acestuia ar fi fost în asemenea hal, iel avea să o lase și să se ducă și nu ar fi zis: „Du-te, D-le, la alt doctor.“ Apoi D-rul singur nu putea fi bolnav? Jurnalele, franceze ca „Figaro“, nu se sfiesc a pune felii de felii de istorioare în cari se încearcă să arăte că educația științifică ce se dă femeilor stînge în iele orî ce simț de pudoare. Patima de a în-

tunecă pe femeii îi orbește așa de tare că nu iew sama că se fac de rîs, făcînd pe bărbați niște nătărăi, iew pe femeii pedante. O altă anecdotă repetită de mai multe jurnale iewte una în care se arată vorbirea între un mire și o mireasă, de unde se vede că mirele iew un găgăuță, iew fata o pedantă care cată să filosofeze cu iewl despre amor, origina lui și despre ce zice Schopenhauer despre iewl. În vreme ce bietul mire ardea ca un poloboc de păcură la picioarele miresei, (iertăți rostirea prea poetică !!) iewa cu sînge rece îi dă feliurite tălmăcirî, care de care mai științifice. Iei biné, iew adevărat? Sé poate întîmplă un asemenea lucru? Ie cu puțință ca o fată să se mărite cu un bărbat mai prost de cît dînsa; și chiar dacă am presupune că ar avea slăbiciunea să se mărite, după un prost, pe cuvîntul că ar fi bogat, n'ar fi așa de neroadă să se apuce de făcut filosofie prostului și să-i sparie somnul cu Schopenhauer.

Dar ce să mai zicem de jurnale, unde poate niște băiețoi mai strecură și iewi cîte ce-va cînd redactorul n'are vreme; dacă de pe catedra Universității, profesori meniți a aruncă lumina și a sfărma prejudițiile cari încleaștă societatea în loc, se silesc a le hrăni și a le da material nou? Așa, de pildă, se zice că un profesor de la Universitate, mi se pare cel de literatura greacă, se silește necontentit a dovedi studenților că femeilor nu li se șede să învețe, mai bine iew se meargă la furcă și la stative de cît la școală, că femeile ori cum ar fi fost femeii remîn (adevăr netăgăduit de nime). „De pildă, zise Dl. profesor, iewată ce se întîmplă cu filosoful Teodoros și cu Iparhiea (?) femeea lui Crates, renumită ca femeie înțeleaptă. Iel i-a pus mai multe întrebări la cari iewa a respuns foarte bine; atunci și iewa l'a întrebat pe dînsul, iewar iewl neputînd răspunde, de ciudă s'a răpezit să-i rîdice poalele.“ Cetitorii trebuie să mă ierte dacă sînt silită să scriu asemenea vorbe vrednice de ședințele de pe la hăznăli, dar n'am ce face, adevărul înnainte de toate; cu atîta mai mult cu cît mi s'a spus că între auditorii D-lui profesor ieweră și D-ra Conta. La această științifică explicare de literatură greacă, innoasa studențiune a zbuclit într'un hohot de rîs. Poate că datoriea studenților ar fi fost să se indigneze atît de purtarea filosofului cît și de explicarea D-lui profesor, chiar de n'ar fi fost o femeie față, cu atîta mai mult dacă ieweră. Dar o asemenea purtare din partea studenților ar fi fost o minune, și tocmai domnilor-lor nu le putem cere minuni.

Vor zice poate unii: „Dă, Doamnelor, dacă voiți a învăța, nu aveți urechile așa de delicate.“ Cînd iew vorba de știință ne închinăm, putem ascultă și vedea ori ce, fără să ne mișcăm cît de puțin. Ori ce femeie va merge fără să roșască atît în sala de disec-

ție cît și la orî ce operație sau explicație; numai datoria profesorului iese ca explicînd să nu facă aluzii pornografice ci să explice ca un adevărat om al științei, căci tonul face cîntecul. Noi credem că spunînd un profesor lucruri necuviincioase își *in-josește demnitatea de profesor*, și tot odată dă și pilde rele studenților, cari vor cercă a-l imita. Orî poate cred bărbații că prin asemenea purtare vor îndepărta pe femeii de la facultate? Se înșală sint iele mai tari de inger de cît cred bărbații.

Cu un cuvînt ie lucru vădit că bărbații ar voi să puie bețe în roate, dar degeaba, ie prea tîrziu, lucrurile vor urmă mersul lor înaintea. Știm că nu le vine la socoteală să se mărească numărul concurenților la posturi, dar ce să facem? Greu lucru, dar ie așa! Strigă mereu că femeile nu-s capabile, nu-s capabile! Vă rog, mai stăpîniți-vă înse, căci se vede prea de departe că-î frica de os, care vă împinge. Presupunem că ie cum ziceți, dar lăsați lucrul să se adeverească prin fapte: cine va putea, norocul lui; cine nu, se va duce la furcă cum zice dl. profesor.

Nădejdea greu părăsește pe om, de aceea să nădăjduim și noi, că în scurtă vreme se vor da și bărbații cu ideea, că femeia nu ie de cît tot o făptură cu acelea-și tendinți, cu acelea-și calități și defecte ca și iei, și, prin urmare, ie drept ca și iew să nu fie mai horopsită de cît dinșii, iew nu ie *inger cu aripî albe frumoase*, cum zic poeții, nici bărbații draci cu coarne... totdeauna.

Sofiea Nădejde.

Formarea unui craniu din nou.

Broca a adus la cunoștința Academiei de medicină un caz peste măsură de curios. Ieste vorba de un băiet de un-spre-zece ani care în timpul somnului căzuse cu capul în foc; pălăria lui de pîslă arse încet, apoi părul și pielea de pe cap. Băietul, care dormea greu de tot, se trezi cu anevoie. Fiind că spunea că nu simte nici o durere, îl culcară, și dormi foarte bine toată noaptea A doua zi, chemară doctorul, care temîndu-se de o grămădire de sînge la creeri, porunci să i se puie pleasure cu muștari și să ție dietă, dar după cîte-va ceasuri, băietul voi să se scoale, spunînd că i-î foame și n'avură alt chip și-î dădură să minince. În ziua următoare se sculă mai demineată de cît toți, scoase turma și-și urmă meșteșugul ciobăniei.

Șese săptămîni după acestea, părul și pielea de pe cap îi căzură. Oasele tidvei desgolite ast-feliu se arătară negre, arse și iele. Totu-și băietul nu se tînguea de vre-o durere ce-va, mincă

cu poftă și-și urmă cu ciobăniea înaintea. Ba încă ducea pe cap greutatea mai mare de cît înaintea, și, cînd ducea o legătură de mărăcină, nu le simțea spinii. Nu mai simțea cu partea capului care fusese cuprinsă în pălărie (murise partea de pe deasupra a tidvei).

Patru sau cinci luni după acestea, se formă sub linia însemnată prin marginea de pe din lăuntru a pălăriei în jurul capului un șir de bube cari dădură puțin punoiu, se întinseră în lături așa că se făcū o încingătoare din jur în prejurul capului și despărțiră partea de deasupra a tidvei de cea de dedesupt. Încet încet începū a se mișcă coaja arsă.

Partea mișcătoare ieră alcătuită atunci din cele două parietale și din a treia parte din osul frunței și căzū la două luni și jumătate după ce se arătaseră prin linia de despărțire între partea moartă și cea sănătoasă niște ridicături carnoase. După o lună se mai desprinsē o parte din osul cefei.

De o cam dată îi puseră pe cap niște pînză ceruită; dar mai pe urmă numai o pînză muietă în unt de lemn. O basmă legată sub barbă ținea pînza nemișcată. Ștregariul puneă pe de asupra pălăriea și mergea la munte de-și păzea oile ca și mai înaintea.

Patru luni după ce i se desprinseseră părți din craniu, cum am arătat, adecă aproape un an de cînd fusese ars, îl văzū doctorul din nou.

Capul gol semănă à niște carne vie, și fiind frig, se vedeau aburi ridicîndu-se și formînd ca un fum alb.

La partea de deasupra a capului se vedeau peliți ici colea, cînd de asupra cînd de desuptul vaselor sîngelui. Partea aceasta ieră de multe ori cam sîngerată. Pe toată întinderea rănei mai nu se formau punoi.

Partea rănei din vecinătatea părței sanătoase ieră acoperită cu o coajă cenușie, care mergea subțîindu-se cu cît se suea în sus. Pe această întindere rana ieră foarte simțitoare.

Băietul înse își puneă pînza unsă cu unt-de-lemn și îmblă regulat cu oile.

Peste un an după acestea, întinderea rănei nu se micșurase mult, dar nu se mai vedeau hătăile vaselor. Nu se mai vedeau vase goale afară de cîte-va în creștetul capului, care tot nu simțea. Coaja cea cenușie se întinsese mult, dar, pe partea ne acoperită de dînsa ierău mai multe locuri în cari se formaū punoaie.

După ce a făcūt cunoscute aceste fapte curioase, Broca arătă partea din bolta tidvei care fusese lepădată. Se știe că oasele craniului sînt formate din două plăci osoase dese, placa de din afară și cea de prin de lăuntru, ieră între amîndouă se află

o țesătură osoasă cu borte mari, buretoasă, numită diploe. Partea lepădată cuprindea placa de pe din afară și cea mai mare parte din diploe și, pe o întindere de 15 milimetri și o lățime de 6, și placă de prin de lăuntru.

(Revue scientifique No. 41, 1879, pag. 980).

T. U.

Despre strigoii, strige sau strigoaice.)*

Articolele de până acuma în această privință au fost, cel puțin în parte, reproduse în *Timpul și România liberă*. În acest din urmă ziar s'a pus o notă de redacție prin care se spune că asemenea povești se află și la Români din Transilvania. Am dori să vedem în ce se deosebesc de ale noastre și dacă nu sint și de cele ce nu-s pe la noi, precum și dacă nu cum va unele de pe la noi lipsesc la dînșii. Materialul ce ne-a mai venit de atunci în coace îl publicăm, mai adăugim înse că ni s'a scris din județele Moldovei de la munte că și pe acolo sint tot ast-feliu de credinți și de povești. Credem că vom primi în curînd ce-vă mai multe lămuriri, dorite ne-ar fi foarte mult cunoștinți din Muntenia și din Macedonia. Tot odată în nuvela localizată de D-l Morțun se vede cite-cevă despre ideile poporului de acolo despre strigoii. —

Ieată o poveste de la Ioana a lui Ion Neamțu din satul Borăsești județul Vaslui, culeasă de același elev care ne-a trimes mai multe.

Ieră o dată o babă și un moșneag și aveau amîndoi cite-o fată, că ierău văduoi cînd s'au luat. Fata moșneagului ieră harnică, iear a babei leneșă, de-î puțea urma. Baba prinse ciudă pe fata moșneagului și i-a hotărit moșneagului să-și alunge fata. Moșneagul se mai codea, dar baba nu-î da răzbun și trebui să o alunge. Fata porni, merse până 'n sară și ajunsese la o casă pustie, în care se culcă. Numai ce se așezase ghemuită într'un colț și o miță veni miorlăind și cerînd se vede de mincare.

*) Vezi No. 7 și 5 din „Contemporanul”, an III.

Fata miloasă îi dădù și ieii o bucățică de pîne. Mița o învăță atunci să nu cum-va să deschidă ușa cînd vor veni mai într'un tîrziu strîgele și să nu se puie la jucat cu dînele. Adevărat, într'un tîrziu auzi fata vorbă pe afară și una din strîgoaice o chemă să vie la joc. Fata tăcù și îndată ce cîntară cucoșii pieriră stigele. A doua-zi cînd ieși fata pe afară, ce să vezi, mulțime de valuri de pânză împrăstiate în prejurul casei. Fata le strînge binișor și se întoarce a casă. Bucuriea babei. Îndată alungă și pe fata ieii ca doar ar găsi și ieia pînză măcar cît a moșneagului, de nu și mai multă. Fata babei se duse și ieia pînă la casa cea pustie și se opri să se culce acolò; dar, fiind rea la inimă, nu dădù mîței nici o fărîmătură de pîne și mița nu-i spuse nemică. Cînd veniră strîgoaicele ieia le deschise și se puse la jucat cu dînele. Aproape de cîntatul cucoșilor înse au omorit'o au mîncat'o și mațele i le-au înșirat prin cuie, iar capul cu dinții rînjiți l'au așezat la fereastră. A doua-zi, baba, văzînd că nu-i mai vine fata, se luă după dînsa, să vadă ce va fi pătît, și, cînd ajunse la casa cea pustie, zări departe capul în fereastră rînjindu-se și-și închipui că fata se veselește că a găsit mai multă piuză de cît a moșneagului. Dar, vai de dînsa, cînd se apropiè și văzù halul fetei.

* * *

Un prieten din Besarabia din județul Orheiului de lângă Nistru îmi spune că și pe acolò au Români tot asteliu de credinți și pînă la alte lămuriri îmi spuse că socotesc pe acolò că strîgoaicele opresc ploaia ținîndu-o învălită într'o oală cu nouă peteci din nouă valuri de pînză și îngropată în pămînt. Cînd vîra strîgoaica să dea ploaie, dezgroapă oala într'o noapte pe lună plină și-i dă drumul. Oamenii dacă voesc să ploaie, caută strîgoaicele din sat și le scaldă și așa plouă, cred ieii, numai de cît.

* * *

Într'un sat de pe la noi ierà o fată care-și făcù, după obiceiul fetelor cam trecute, de ursită la o babă. Vrăjitoarea i-a spus cum se vede că mirele ieî, partea, n'are să trăiească mult căci i se arată cu secriul în cap. Cînd ședea o dată fată în casă nu mai ce aude hodorogind ce-va prin ogeag și cînd colo, ce să vadă, cît mi ți-i omul de mare cu secriul huștiuliuc în mijlocul casei. A voit să iee fata, dar se prea întirziese și din pricina cucoșilor a trebuit să fugă, dar i-a zis să fie gata că va veni a doua sară să o iee. A doua zi cum a înserat a venit strigoii, a înșfăcat fata și a dus'o la ținterim și o poftea să între în mormînt. Fata, care pricepuse lucrul, l'a rugat să între iel întăiū, ca să-i dee lucrurile. Cu datul lucrurilor l'a zămorit până la cîntatul cucoșilor. Atunci își pierdù strigoii puterea. Fata dădù fuga 'n sat și spuse oamenilor toată pătăraniea. Oamenii se strînseră și pe la a miează-zî bătură strigoiiului un par de stejar în inimă, dintr'însul dădù pe lîngă par niște sînge negru ca păcura și sări în sus ca la 3 stînjei și a răcnit așa de grozav ca s'au cutremurat toți cei ce ierà pe acolò.

* * *

Ileana din Tatarășî spune că frate-su ierà scripcariū și într'o noapte se întorcea a casă de la o petrecere și, fiindu-i sete, întră într'o casă unde ierà lumină ca să ceară apă. Acolò văzù un mort pe masă, se vede că ierà strigoii de vreme ce cînd a dat scripcariul să ieasă din casă l'a strigat mortul pe nume: „Măi Alecule!“ Dar Alecu s'a spăimîntat, a rupt'o de fugă spre casă, a amuțit și dintr'aceasta i s'a tras și moartea.

* * *

De la o fată Ileana a aflat elevul, de care am amintit, că și pe la Tîrgul Neamțului, adecă în județul Neamț sînt asemenea credinți și pe acolo fug strigoii de

usturoiū. Mama ieī avea acolò cunoscută o cucoană și ducīndu-ī o dată cărnați cu usturoiū nici n'a vrut s'o pri-mească în casă. Mai pe urmă a aflat că cucoana avea și coadă, deci iera strigoaică.

Un om din acela-și județ mi-a spus că pe acolò so-cot fetele că vor fi cu noroc dacă vor veghea toată noap-tea spre Sf. Andreiū, ținīnd câte o căpățină de usturoiu în mīnă.

* * *

De la oamenī de prin Iași a aflat că un strigoiu, gospodariū bun dintr'un sat, s'a spīnzurat și că la opt zile începū a ieși și a se arătā la oamenī. Une-orī ve-nea și înjugā boii, altă dată înhāmā caii, ierar la cīntatul cucoșilor pierea. O dată l'au întilnit niște oamenī pe șu-șea mīncīnd boii pe un deal și au dat de știre popei, apoi au mers și l'au omorīt, cum se știe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Bărbatul unei femeī de aice din Iași trecea într'o sarā spre anul nou prin ograda beserecei Bărboiū. Cīnd colò, ce să vadă, iese un hărmăsariū dintr'un mormint cu grilaj de fier și începe a-l fugări. Omul a fugit în casa popei și mai tīrziū ieșīnd a văzut că hărmăsariul s'a dat de trei orī peste cap și s'a făcut cucoș, apoi la fugă după om, il tot cīupea de pantaloni și-ī zicea: „Stăi, măi Ioane să măi vorbim o leacă.“ Tot așa l'a năcăjit pe om până la luminatul zilei, cīnd aū început a cīntā cucoșii. Atunci cīntā și strigoiu și se făcū nevăzut lăsīnd scīnteī în urmă.

I. Nădejde.